

Üstün Yetenekli Çocuğu Olan ve Olmayan Anne Babaların Ebeveynliğe İlişkin Yeterlilik Algıları İle Stres Düzeylerinin Karşılaştırılması¹

Comparison of Stress Level and Perceptions of Competence Related to Parenting of Parents with Gifted and Non-Gifted Children

Rıdvan Söğüt¹, Ali Çekiç*²

¹Psikolojik Danışman, Milli Eğitim Bakanlığı, rdv_sgt93@gmail.com, orcid.org/0000-0003-0056-3498

²Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, alicekic@gantep.edu.tr, orcid.org/0000-0002-7893-268X *Sorumlu Yazar

Geliş tarihi/Received :13.03.2020

Kabul tarihi/Accepted:01.05.2020

Yayın tarihi/Published:15.06.2020

ÖZET

Bu araştırmanın amacı üstün yetenekli çocuğu olan ve olmayan anne babaların ebeveynliğe yönelik yeterlilik algıları ve stres düzeylerini karşılaştırmaktır. Bu amaçla çalışmaya Batman Bilim ve Sanat Merkezi'ne (BİLSEM) devam eden 106 üstün yetenekli çocuğun ebeveyni ile sadece devlet kullarına devam eden 145 normal gelişim gösteren çocuğun ebeveyni katılmıştır. Araştırmada katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini almak için Kişisel Bilgi Formu, ebeveynlik konusundaki yeterlilik algılarını ölçmek için Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği (EÖYÖ) ve ebeveynlik streslerini ölçmek için Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ) kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, üstün yetenekli olan ve olmayan çocukların anne ve babalarında ebeveyn öz yeterlilik algısı ile ebeveynlik stresi arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişkinin üstün yetenekli çocuğu olan ebeveynlerde daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca üstün yetenekli çocuğu olan ve olmayan anne babaların ebeveyn yeterlilik algıları ve stres düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Üstün yetenekli çocuklar, Ebeveyn yeterlilik algısı, Ebeveynlik stresi

ABSTRACT

The aim of this study is to compare the perceptions of competence for parenting and stress levels of parents with and without gifted children. For this purpose, parents of 106 gifted children attending Batman Science and Art Center (BİLSEM) and the parents of 145 normally developing children attending official schools participated in the study. In the study, a Personal Information Form was used to collect the socio-demographic information of the participants, Parental Self-Efficacy Scale (PSES) was used to measure parenting perceptions of parenting and Parental Stress Scale (PSS) was used to measure parenting stress. According to the results of the study, there is a negative and significant relationship between parental self-efficacy perception and parenting stress in the parents of gifted and non-gifted children. This relationship was found to be stronger in parents with gifted children. In addition, no significant difference was found between parental competence perception and stress levels of parents with and without gifted children.

Keywords: Gifted children, Parental competence perception, Parenting stress

¹ Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Ali Çekiç'in danışmanlığında Rıdvan Söğüt tarafından hazırlanan "Üstün Yetenekli Olan ve Olmayan Çocukların Anne Babalarının Ebeveynliğe İlişkin Yeterlilik Algıları İle Stres Düzeylerinin Karşılaştırılması" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

GİRİŞ

İnsanoğlu dünyaya adım attığı anda kendisini yaşam serüveninin içerisinde bulur. Bu serüvende birbirinden farklı birçok olayla karşı karşıya kalır. Yaşanılan olaylar olumlu veya olumsuzluğuna bakılmaksızın kişiye tecrübe olur. Bir tecrübe kazanma süreci olan yaşamla başa çıkmak için bazı becerilerle dünyaya geliriz. Bu beceriler her birimizde farklıdır. Bazılarımız akranlarına göre daha iyi psikomotor becerilere sahipken, bazılarımız daha iyi iletişim kurar ya da problem çözme, akıl yürütme gibi bilişsel becerilerde daha iyidir. Hatta bazı çocuklar diğer akranlarının sahip oldukları bazı becerilere, örneğin yürümek, görmek veya işitmek gibi, asla sahip olamayacaktır.

Çocuğun sahip olduğu bu farklılıklar onu etkilediği gibi, başta ailesi olmak üzere içinde doğup büyüdüğü sosyal çevresini de etkiler. Anne babalar en temel sorumlulukları olan çocuklarını büyütürken onlara psikososyal açıdan en uygun şartları oluşturmaya çalışırlar. Bu şartları oluştururken de bazen beklenmedik durumlarla karşı karşıya kalabilirler (Bektaş, 2015). Bu beklenmedik durumlardan bir tanesi de gelişimsel açıdan bazı alanlardan akranlarından geride olan ve bu durumundan dolayı özel eğitime ihtiyaç duyan bir çocuğa sahip olmaktır. Özel eğitime ihtiyacı olan bir çocuğun yetiştirilmesinde anne ve babanın sorumlulukları daha da artmaktadır.

Gelişim özellikleri olarak akranlarından farklı olan, özel eğitime ihtiyacı olan gruplardan bir tanesi de üstün yetenekli çocuklardır. Üstün yetenekli çocuk sahibi olmak aileyi mutlu eden bir durum gibi görünse de çoğunlukla sorumluluklardan dolayı aileleri zorlamaktadır (Waggoner ve Wilgosh, 1990). Ebeveynler için üstün yetenekli çocuk sahibi olmak sanılanın aksine zordur (Özbay, 2013).

Üstün yetenekli çocuklar akranlarından farklı gelişimsel özellikler gösterdiklerinden anne babalarının da yaşadıkları sıkıntılar farklılaşabilmektedir. Literatür incelendiğinde üstün yetenekli çocuğu olan anne babaların çocuklarının iletişim becerileri, eğitimi ve akran ilişkileri gibi konularda zorlandıkları görülmektedir. Ayrıca konuya hâkim olduklarından dolayı derslerden erken sıkılabilmektedirler. Bu durum da anne babaları çeşitli açılardan zorlamaktadır. Üstü yetenekli çocuklar bazen farklı arzu ve isteklerde bulunabilmektedirler (kamplar, ekstra kurslar vs.). Ebeveynler bazen bu istekleri karşılayabiliyorken bazen zorlanmaktadır. Üstün yetenekli çocuklar akranlarından farklı özellikler gösterdiğinden eğitimleri konusunda anne babalar ekstra çaba harcamak zorunda kalabilmektedirler. Bu durum da anne babaları bazen zorlamaktadır (Karakuş, 2010).

Anne babaların ebeveynlik rollerinden kaynaklanan bu gibi zorlanmaların bir sonucu da stres düzeylerinin artmasıdır. Ebeveynlik stresi, çocuk davranışını yönetmek, aile düzenini sağlamak sürdürmek ve günlük ihtiyaçları karşılamak gibi ebeveynlik rolünde karşılaşılan zorlukları ifade etmektedir. Ebeveynler yerine getirmeleri gereken görevleri ne kadar zor olarak algıladılarsa yaşadıkları stres o kadar büyük olur (Kwok ve Wong, 2000). Harrison (1998)'a göre ebeveynlik stresi çocuk davranışından etkilenmekte ve çocuk davranışlarına verilen tepkileri de belirlemektedir. Stres, elbette ki herkesi farklı şekilde etkileyen ancak aynı zamanda da yaşamın kaçınılmaz bir parçasıdır. Ebeveynlik stresi ise bir yanda ebeveyn olma isteğine karşılık diğer yanda bu isteğe verilen psikolojik bir tepkidir. Abidin (1995)'e göre, ebeveynlik stresi, çocuğa, ebeveyne ve çocuk-anne-baba etkileşimine ilişkin üç farklı boyutu etkileyen karmaşık bir yapıdan kaynaklanmaktadır. Ebeveynlik rolünden kaynaklanan yüksek stres düzeyi çocukların zihinsel, davranışsal, sosyal, kişilik ve dil gelişimlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Kronik gelişimsel yetersizliği bulunan bir çocuğa sahip olmak ebeveynler açısından önemli bir yüksek stres nedeni olarak tespit edilmiştir (Dardas ve Ahmad, 2013). Bu kapsamda gelişim sürecinin diğer ucunda bulunan üstün yetenekli olma durumunun da incelenmesi ve üstün yetenekli çocuğu olan anne babaların stres düzeyleri ile ebeveynlik rollerinden kaynaklanan

yeterlik algılarının normal gelişim özellikleri gösteren ebeveynlerle karşılaştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Üstün yeteneklilik geçmişten günümüze sürekli insanların dikkatini çeken bir konu olmuştur. Karmaşık bir konu olmasından dolayı tek bir üstün yeteneklilik tanımının yapılması da zor olmuştur. Üstün yetenekli; akranlarından farklı yeteneklere sahip olma ve yüksek düzeyde iş yapabilme potansiyeli olarak tanımlanmıştır (Clark,1997; Akt: Karakuş,2010). Çağlar ise (2003), genel zihin yeteneği, özel akademik yetenek, yaratıcı düşünme yeteneği, sanatsal yetenek, liderlik yeteneği ve psikomotor yetenek gibi alanlardan biri veya birkaçında yüksek başarı gösterme ve akranlarından farklı olma olarak tanımlamıştır.

Genel anlamda akranlarından farklı gelişimsel özellikler gösteren üstün yetenekli çocuklar okulda ihtiyaç duydukları özel bir müfredat ve eğitimin yanında anne ve babalarının da desteğine ihtiyaç duymaktadırlar (Bencik,2006). Üstün yetenekli çocuğu olan anne ve babaların öz yeterlik algıları ile stres düzeylerinin normal gelişimsel özelliğe sahip çocuğu olan anne babalardan farklılaşıp farklılaşmadığının ortaya konulması bu ailelerle çalışan başta psikolojik danışmanlar olmak üzere uzmanlara katkı sağlayacaktır.

İlgili literatür incelendiğinde anne babaların yeterlik algıları ile stres düzeylerinin karşılaştırıldığı gruplar normal gelişim özellikleri göstermeyen, dil, işitme, konuşma, zekâ ve psikomotor alanlarda özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların anne babalarıdır (Gülaldı,2010; Güneş Çalıcıoğlu,2018). Bu konuda üstün yetenekli çocuğu olan anne babalar ile ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Üstün yetenekli çocuğu olan ve olmayan anne babalar arasında stres düzeyleri ve öz yeterlik algıları açısından karşılaştırılması her iki gruba mensup anne babaların daha iyi tanınmasına, bu anne babalara yönelik yapılacak önleyici ve müdahale edici bireysel ve grup uygulamalarına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu açılarından anne babaların ruh sağlıklarının iyi bilinmesi, bu konuda yapılacak müdahale alanlarının belirlenmesini kolaylaştırır. İşte bu amaçla bu çalışmada üstün yetenekli çocuğa sahip olan ve olmayan anne babaların ebeveynlikte yeterlik algıları ve stres düzeyleri karşılaştırılmıştır. Ebeveynlik yeterlik algısının stresi nasıl etkilediği ve üstün yetenekli çocuğa sahip olup olmamanın stres düzeyini nasıl etkilediğinin araştırılarak alana katkı sağlanması açısından bu araştırma önemlidir. Bu nedenle bu araştırma kapsamında şu araştırma sorularına cevap aranmıştır.

1. Çocukları normal gelişim özellikleri gösteren anne babalar ile çocukları üstün yetenekli olan anne babaların ebeveynliğe yönelik yeterlik algıları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
2. Çocukları normal gelişim özellikleri gösteren anne babalar ile çocukları üstün yetenekli olan anne babaların ebeveyn stres düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
3. Anne babaların ebeveynliğe yönelik yeterlik algıları ile ebeveyn stres düzeyleri cinsiyet, çocuk sayısı, sosyoekonomik düzey ve eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada üstün yetenekli çocuğu olan ve olmayan anne babalar ebeveynlik yeterlilik algısı ve stres düzeylerinin karşılaştırılması açısından değerlendirilmiştir. Bu nedenle araştırmanın modeli ilişkisel tarama modelidir.

Tarama araştırması herhangi bir olay veya konuya yönelik katılımcıların görüş, tutum, yetenek, ilgi vb. özelliklerin tespit edildiği ve daha çok büyük örneklem gruplarında yapılan çalışmalardır. İlişkisel tarama modeli ise iki ya da daha fazla değişkenin ve bu değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenebilmesi için yapılan araştırma modelleridir (Büyüköztürk, vd., 2008).

Çalışma Grubu-Evren Örneklem

Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Batman Bilim Sanat Merkezine devam eden çocukların anne babaları ile amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen ve Bilim Sanat Merkezi'ne devam eden çocukların ebeveynleriyle benzer özelliklere sahip Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı ilkökuller ve ortaokula devam eden öğrencilerin anne babaları oluşturmaktadır. Türkiye'de 1994-1995 eğitim-öğretim yılında Ankara'da ilk Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) kurulmuştur. Bilim ve Sanat Merkezleri iki aşamalı bir sınavla genel yetenek, müzik ve resim gibi farklı alanlarda üstün yetenekli öğrencileri belirleyerek bu çocuklara özel bir eğitim programına tabi tutmaktadır (Sarıtaş, Şahin, ve Çatalbaş; 2019). Bu nedenle BİLSEM'e kayıtlı öğrenciler Millî Eğitim Bakanlığı tarafından üstün yetenekli olarak tanımlanmışlardır. BİLSEM'e devam eden çocukların ebeveynlerinin özelliklerine bakıldığında katılımcıların daha çok 36-50 yaş arasında olduğu, sosyoekonomik düzeylerine ilişkin algılarının daha çok orta düzeyde olduğu ve eğitim durumlarının daha çok üniversite ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Değişken		Frekans	Yüzde
Ebeveyn	Anne	134	53,40
	Baba	117	46,60
Çocuk Sayısı	1	23	9,20
	2	75	29,90
	3 ve Üzeri	153	60,90
Sosyoekonomik Durum	Kötü	24	9,60
	Orta	173	68,90
	İyi	54	21,50
BİLSEM'e Devam Durumu	Evet	106	42,20
	Hayır	145	57,8
Ebeveyn Eğitim Durumu	İlköğretim	63	25,09
	Lise	91	36,25
	Üniversite ve Üzeri	97	38,64

Araştırmaya katılan ebeveynlerin 134'ü anne, 117'si babadır. Katılımcıların yarısından fazlası üç ve üzeri çocuk sahibidir. Ebeveynlerin üçte biri sosyoekonomik durumlarını orta seviye olarak görmektedirler. Çalışmaya katılan ebeveynlerin çocuklarından 106'sı BİLSEM'e devam

ederken, 145 ebeveynin çocuğu BİLSEM'e gitmemektedir. Ebeveynlerin eğitim seviyeleri incelendiğinde lise mezunları ve üniversite ve üzeri mezunların oranları birbirine denk iken, bu iki grup katılımcıların dörtte üçünü oluşturmaktadır, geriye kalan dörtte birlik grup ise ilköğretim mezunudur (Tablo 1).

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri Batman il merkezinde yer alan BİLSEM ve bir ilkokul ve ortaokulda çocukları öğrenim gören anne ve babalardan okulların psikolojik danışmanlarının yardımıyla toplanmıştır. Ölçme araçları anne babalara çocukları aracılığıyla ulaştırılmış ve yine çocukları tarafından kapalı zarflar içerisinde ilgili sınıf öğretmeni veya okulun psikolojik danışmanına teslim edilmiştir. Anne babalardan toplanan ölçme araçları araştırmacı tarafından incelenmiş, ölçek maddelerinin büyük çoğunluğunu boş bırakan, bütün maddelere aynı cevapları veren anne babaların kağıtları değerlendirmeye alınmamıştır. Geri kalan ölçekler SPSS'e girilerek analizler yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada kullanılan veri toplama araçları anket şeklinde hazırlanmış ve katılımcılara uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Anne-Baba Stres Ölçeği (ABSÖ), ve Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği (EÖYÖ) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanan bu formda katılımcılara cinsiyeti, yaşı, çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, ekonomik durumu, medeni durumu, eğitim durumu ve çocuğun Bilim ve Sanat Merkezi'ne devam edip etmediği sorulmuştur.

Anne-Baba Stres Ölçeği (ABSÖ): Özmen ve Özmen (2012) tarafından geliştirilen bu ölçek ebeveynlerin günlük hayatta çocuklarıyla ilişkilerinde yaşadıkları stresi ölçmeye yöneliktir. Anne Baba Stres Ölçeği 16 maddeden oluşan tek boyutlu bir ölçek olup dörtlü likert tipiyle derecelendirilmiştir. Ölçekte; (4) " Her zaman", (3) "Sık sık", (2) "Bazen", (1) "Hiçbir zaman" olarak derecelendirilmiştir. Bu ölçekten alınabilecek en düşük puan 16, en yüksek puan ise 64'tür. Ölçekten alınan puan yüksekliği anne baba stresinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Özmen ve Özmen, 2012).

Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği (EÖYÖ): Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği (EÖYÖ) Guimond, Moore, Aier, Maxon ve Diken tarafından 2005 yılında geliştirilen, Diken tarafından 2007 yılında Türkçe uyarlaması yapılan ve Cavkaytar, Aksoy ve Ardıç (2014) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması tekrar yapılan likert tipi bir ölçektir. 17 maddeden oluşan bu ölçek anne babaların ebeveynlik konusundaki becerilerine yönelik öz-yeterlik algılarını ölçmeye yaramaktadır. 7'li likert tipi bir derecelendirmeye hazırlanan ölçekte alınabilecek en düşük puan 17, en yüksek puan ise 119'dur. Ölçekten alınan puan arttıkça anne babaların ebeveynlik öz yeterlik algıları da artmaktadır.

Verilerin Analizi

Parametrik testlerin varsayımlarından birisi verilerin normal bir şekilde dağılım göstermesidir. Bu varsayımın bu çalışmada karşılandığını test etmek amacıyla katılımcıların ABSÖ ve EÖYÖ'den elde ettikleri puanların Kolmogorov-Smirnov değerleri ve çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları incelenmiştir. Elde edilen değerler Tablo 2.'de verilmiştir:

Tablo 2. Katılımcıların ABSÖ ve EÖYÖ'den elde edilen puanlarına ilişkin normallik testleri

Ölçek	$\bar{x}$	Ss	Medyan	Kolmogorov-Smirnov	Çarpıklık	Basıklık
ABSÖ	28,53	6,03	27	,00	1,08	1,46
EÖYÖ	87,53	16,27	92	,00	-1,46	2,15

ABSÖ: Anne-Baba Stres Ölçeği, EÖYÖ: Ebeveynlik Öz Yeterlik Ölçeği

Sürekli değişkenlerden oluşan verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini test etmek amacıyla çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden birisi gruptaki katılımcı sayı 50'den çoksa Kolmogorov-Smirnov, daha azsa Shapiro-Wilks testidir. Shapiro-Wilks testinde anlamlılık değerinin (p) .05'den büyük olması verilerin dağılımının normal olduğunu göstermektedir (Can, 2014, s.88). Tablo 2.'ye bakıldığında katılımcıların ABSÖ'den elde ettikleri puanlara ilişkin Kolmogorov-Smirnov değeri .05'ten küçüktür ve çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakıldığında bu katsayıların -1 ile +1 aralığında olmadığı; normalden daha basık ve çarpık olduğu görülmektedir. EÖYÖ'den elde edilen puanlara ilişkin Kolmogorov-Smirnov değerine bakıldığında ise yine .05'ten küçük olduğu yani normal dağılmadığı görülmektedir. Yine basıklık çarpıklık katsayılarına bakıldığında ise hem çarpıklık hem de basıklık katsayılarının -1 ile +1 aralığında olmadığı ve normalden daha çarpık ve basık olduğu görülmektedir (Can, 2014:88).

Bu sebeple katılımcıların puanlarının çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla ilişkisiz örneklem için t-testinin non-parametrik karşılığı olan Mann-Whitney U testi ile ilişkisiz örneklem için tek faktörlü ANOVA'nın non-parametrik karşılığı olan Kruskal-Wallis H testinden yararlanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bulgular

Bu çalışmada, "Çocukları normal gelişim özellikleri gösteren anne babalar ile çocukları üstün yetenekli olan anne babaların ebeveynliğe yönelik yeterlik algıları ve ebeveyn stres düzeyleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu kapsamda öncelikle çalışmaya katılan anne babaların her iki değişkeni ölçmek amacıyla kullanılan Anne-Baba Stres Ölçeği (ABSÖ) ve Ebeveynlik Öz Yetkinlik Ölçeği'nden elde ettikleri (EÖYÖ) puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır.

Tablo 3. Araştırmaya katılan ebeveynlerin Anne-Baba Stres Ölçeği ve Ebeveynlik Öz Yeterlik Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanlara Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyutlar	N	$\bar{x}$	Ss
ABSÖ	251	28,53	6,03
EÖYÖ	251	87,53	16,27

ABSÖ: Anne-Baba Stres Ölçeği, EÖYÖ: Ebeveynlik Öz Yeterlik Ölçeği

Tablo 3.'te görüldüğü üzere araştırmaya katılan ebeveynlerin ABSÖ'den elde ettikleri puanların ortalaması 28,53 (Ss: 6,03); EÖYÖ'den aldıkları puanların ortalaması 87,53 (Ss: 16,27) olarak belirlenmiştir.

Tablo 4. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Araştırmaya Katılan Ebeveynin Cinsiyetine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

	Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	Z	p
EÖYÖ	Anne	134	124,53	16687	7642	-,343	0,731
	Baba	117	127,68	14939			

Tablo 4 incelendiğinde 134 anne 117 babadan oluşan 251 kişilik bir grupta annelerle babaların Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak adına yapılan Mann-Whitney U Testinin sonucuna göre araştırmaya katılan annelerin puanları ile babaların puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur [U(251)= 7642, p> .05].

Tablo 5. Anne Baba Stres Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Araştırmaya Katılan Ebeveynin Cinsiyetine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

	Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	Z	p
ABSÖ	Anne	134	128,09	17164	7559	-,489	0,625
	Baba	117	123,61	14462			

Tablo 5 incelendiğinde 113 anne 117 babadan oluşan 251 kişilik bir grupta annelerle babaların Anne Baba Stres Ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak adına yapılan Mann-Whitney U Testinin sonucuna göre araştırmaya katılan annelerin puanları ile babaların puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı söylenebilir [U(251)= 7559, p> .05].

Tablo 6. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinden Elde Edilen Puanların çocuğun üstün yetenekli olup olmama durumu değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

	Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	Z	p
EÖYÖ	Evet	106	128,53	13624	7417	-,472	0,637
	Hayır	145	124,15	18002			

Tablo 6 incelendiğinde çocuğu üstün yetenekli olan 106 ebeveyn ile çocuğu üstün yetenekli olmayan 145 kişiden oluşan 251 kişilik bir grupta çocuğu üstün yetenekli olan ebeveynler ile çocuğu üstün yetenekli olmayan ebeveynlerin Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak adına yapılan Mann-Whitney U Testinin sonucuna göre çocuğu üstün yetenekli olan ebeveynlerin puanları ile olmayan ebeveynlerin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir [U(251)= 7417, p> .05].

Tablo 7. Anne Baba Stres Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Çocuğun Üstün Yetenekli Olup Olmama Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	Z	p
ABSÖ	Evet	106	131,06	13892	7149	-,945	0,345
	Hayır	145	122,30	17734			

Tablo 7 incelendiğinde çocuğu BİLSEM'e giden 106 ebeveyn ile çocuğu BİLSEM'e gitmeyen 145 kişiden oluşan 251 kişilik bir grupta çocuğu BİLSEM'e giden ebeveynler ile çocuğu BİLSEM'e gitmeyen ebeveynlerin Anne Baba Stres Ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasında

anlamli bir fark olup olmadigini ortaya koymak adına yapılan Mann-Whitney U Testinin sonucuna göre çocuğu BİLSEM'e giden ebeveynlerin puanları ile gitmeyenlerin puanları arasında istatistiksel olarak anlamli bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır [U(251)= 7149, p> .05].

Tablo 8. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının çocuk sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Çocuk Sayısı	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p	Anlamli Fark
EÖYÖ	1	23	142,20				3 ve üzeri
Toplam	2	75	139,46	5,676	2	0,045	
	3 ve üzeri	153	117,27				

EÖYÖ: Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği

Tablo 8 incelendiğinde ebeveynlerin EÖYÖ'den aldıkları puanlar arasında çocuk sayısı değişkenine göre bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan Kruskal Wallis H Testi sonuçlarına göre, grupların arasında anlamli bir fark gözlenmiştir [X2(2)= 5,676, p< .05]. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Mann-Whitney U testi ile yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda bu farkın; 1 çocuğa sahip olan ebeveynler ile 3 ve üzeri çocuğa sahip ebeveynler arasında olduğu belirlenmiştir.

Tablo 9. Anne Baba Stres Ölçeği Puanlarının Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Çocuk Sayısı	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
	1	23	119,39			
ABSÖ	2	75	125,43	0,243	2	0,885
	3 ve üzeri	153	127,27			

ABSÖ: Anne Baba Stres Ölçeği

Tablo 9 incelendiğinde ebeveynlerin ABSÖ'den aldıkları puanlar arasında çocuk sayısı değişkenine göre bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan Kruskal Wallis H Testi sonuçlarına göre, grupların arasında anlamli bir fark gözlenmemiştir [X2(2)= 0,243, p> .05].

Tablo 10. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının sosyoekonomik durum Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Sosyoekonomik Durum	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p	Anlamli Fark
	Kötü	24	103,92				Kötü-İyi
EÖYÖ	Orta	17	118,493	15,854	2	0,000	Orta-İyi
Toplam	İyi	54	159,89				

EÖYÖ: Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği

Tablo 10 incelendiğinde ebeveynlerin EÖYÖ'den aldıkları puanlar arasında sosyoekonomik durum değişkenine göre bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan Kruskal Wallis H Testi sonuçlarına göre, grupların arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir [$X^2(2)= 15,854$, $p < .05$]. Gözlenen bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda bu farkın, kötü-iyi ve orta-iyi sosyoekonomik durum grupları arasında olduğu belirlenmiştir.

Tablo 11. Anne Baba Stres Ölçeği Puanlarının Sosyoekonomik Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Sosyoekonomik Durum	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
ABSÖ	Kötü	24	131,48			
	Orta	173	127,57	0,789	2	0,674
	İyi	54	118,55			

ABSÖ: Anne Baba Stres Ölçeği

Tablo 11 incelendiğinde ebeveynlerin ABSÖ'den aldıkları puanlar arasında sosyoekonomik durum değişkenine göre bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan Kruskal Wallis H Testi sonuçlarına göre, grupların arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$X^2(2)= 0,789$, $p > .05$].

Tablo 12. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Puanlarının ebeveynin eğitim durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Ebeveyn Durumu	Eğitim	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>	Anlamlı Fark
EÖYÖ Toplam	İlköğretim		63	95,38				İlköğretim-Lise
	Lise		91	125,23	19,049	2	0,000	İlköğretim-Üniversite ve üzeri
	Üniversite ve üzeri		97	146,61				Lise-Üniversite ve üzeri

EÖYÖ: Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği

Tablo 12. incelendiğinde ebeveynlerin EÖYÖ'den aldıkları puanlar arasında ebeveynin eğitim durumu değişkenine göre bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan Kruskal Wallis H Testi sonuçlarına göre, grupların arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir [$X^2(2)= 19,049$, $p < .05$]. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Mann-Whitney U testi ile yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda bu farkın; İlköğretim-Lise, İlköğretim-Üniversite ve üzeri, Lise-Üniversite ve üzeri grupları arasında olduğu belirlenmiştir.

Tablo 13. Anne Baba Stres Ölçeği Puanlarının Ebeveynin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşmış Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Ebeveynin Eğitim Durumu	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
	İlköğretim	63	130,17			
ABSÖ	Lise	91	131,31	1,788	2	0,409
	Üniversite ve üzeri	97	118,31			

ABSÖ: Anne Baba Stres Ölçeği

Tablo 13. incelendiğinde ebeveynlerin ABSÖ'den aldıkları puanlar arasında ebeveynin eğitim durumu değişkenine göre bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan Kruskal Wallis H Testi sonuçlarına göre, grupların arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$X^2(2)= 1,788, p> .05$].

Tablo 14. Ebeveynlik yeterlik algısı ile ebeveynlik stres düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları

Çocuğun BİLSEM'e Gitme Durumu	Değişkenler	N	r	p
Evet	EÖYÖ	106	-,378	,000
	ABSÖ			
Hayır	EÖYÖ	145	-,190	,022
	ABSÖ			

EÖYÖ: Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği   ABSÖ: Anne Baba Stres Ölçeği

Tablo 14 incelendiğinde çocukları Bilim Sanat Merkezlerine giden ve gitmeyen ebeveynlerin ebeveynlik yeterlik algıları ile ebeveynlik stres düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Spearman Sıra Farkları Korelasyon işlemi, ebeveynlik yeterlik algısı ile ebeveynlik stresi arasında, çocuğu BİLSEM'e giden ebeveynler ($r= -0,378, p< .01$) ve çocuğu BİLSEM'e gitmeyen ebeveynler ($r= -0,190, p< .05$) için negatif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Tartışma

Araştırmaya katılan anne ve babaların ebeveyn öz yeterlik algıları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür. Bu çalışmanın sonuçlarına benzer şekilde Çattık (2015) Eskişehir ve Zonguldak'ta yaşayan, gelişimsel açıdan yetersizliği olan çocukların ebeveynleriyle yaptığı çalışmada cinsiyet değişkeninin ebeveynlik öz yeterliği konusunda anlamlı bir fark oluşturmadığını tespit etmiştir. Literatürde yapılan farklı çalışmalarda da öz yeterlik düzeyinin cinsiyete yani anne baba olmaya göre farklılık göstermediği görülmüştür (MacInnes, 2009; Telef,2013).Bu çalışmada elde edilen verilerde cinsiyete göre değişkenlik göstermemesinin gerekçesi olarak çocuk sahibi olmanın hem anneye hem de babaya sorumluluklar yüklemesi, anne ve babaların çocuk yetiştirme konusunda ilgili ve bilgili olması, çocuğun gelişiminde çocuğun anne ve babadan beklentilerinin olması etkili olmuş olabilir.

Bu araştırma kapsamında yapılan analizler sonucunda anne ve babaların stres puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. İlhan (2017) 3-6 yaş özel gereksinimli çocukların ebeveynleri üzerinde yaptığı çalışmada anne veya baba olmanın ebeveynlik stresi konusunda

anlamli bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaşmıştır. İlgili literatür incelendiğinde bu araştırmanın sonucunu destekleyen başka çalışmalar da bulunmaktadır (Park ve ark., 2012). ocuk sahibi olmak birçok ebeveynin yaşantısında stres yaratabilen bir durumdur. Ebeveynlerin kişisel özellikleri, ocuk gelişimi konusundaki bilgi düzeyleri, stresle baş etme becerileri birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Bu durumlar cinsiyet faktöründen bağımsız olabilmektedir.

Araştırma kapsamında çocuğun üstün yetenekli olup olmamasının ebeveynlik öz yeterlik algısını nasıl etkilediğı araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda çocuğu üstün yetenekli olan ve olmayan ebeveynlerin öz yeterlik algı puanları arasında anlamli bir fark bulunmamıştır. Yapılan taramalar sonucunda alan yazınında bu değişkenle ilgili çalışmalara rastlanmamıştır. Üstün yetenekli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin öz yeterlik algıları arasında anlamli bir farkın bulunmamasında ebeveynlerin kendilerini anne babalık konusunda yetkin hissetmeleri, çocuklarla olan iletişimi, çocuğuyla yaşantısında karşılaştıkları problemlerin zorluk seviyesi ve ocuk gelişimi konusunda eğitim almış olabilme ihtimalleri etkili olmuş olabilir. Ayrıca araştırma kapsamında çocuğun üstün yetenekli olup olmamasının ebeveynlik stresini nasıl etkilediğı araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda çocuğun üstün yetenekli olup olmama durumunun ebeveynlik stresi üzerinde anlamli bir fark oluşturmadığı görölmüştür. Böyle bir sonuca ulaşmada katılımcıların ebeveynlik yetkinlikleri, çocukların kişisel özellikleri, anne babaların çocukla etkileşim düzeyi ve aile yapısının çocuğun gelişimine katkısı gibi faktörler etkilemiş olabilir. Ebeveynlik konusunda stres yaratan durumlardan bir tanesi özel eğitim gerektiren ocuk sahibi olmaktır. Bu çalışmada böyle bir farklılığın çıkmama nedenlerinden birisi de üstün yetenekliliğin özel eğitim gerektiren alanlar içerisinde daha avantajlı bir grup olması olabilir. Yapılan taramalar sonucunda alan yazınında bu değişkenle ilgili çalışmalara rastlanmamıştır. Üstün yeteneklilerle ilgili çalışmalarda ebeveynlik stresi pek çalışılan bir konu olmamakla beraber ebeveynlik stresi daha çok dezavantajlı gruplardaki ebeveynlerle çalışılmıştır. Bir başka çalışmada ise anne babalar üstün yetenekli çocuklarının gelişimine tam anlamıyla destek veremediklerinden yakındıkları ve bu durumun anne babalarda çocuğun geleceğine dair kaygı stres yarattığı sonucuna ulaşılmıştır (amdeviren, 2014).

Katılımcıların ocuk sayısı değişkenine göre ebeveyn öz yeterlik algılarının incelendiğı bu çalışmada ocuk sayısı ile öz yeterlik algısı arasında anlamli ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin ocuk sayısı arttıkça öz yeterlik algıları düşmektedir. Bunun sebebi olarak ebeveynlerin ocuk sayısı arttığında çocuğa yeterli zamanı ve ilgiyi gösterememesi, sorumluluklarından dolayı zaman bulamaması gösterilebilir. Literatür tarandığında bu araştırma bulgusunu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Zembat ve arkadaşları (2009) 5-6 yaş grubundaki çocukların ebeveynleriyle yaptıkları çalışmalarında tek çocuğu olan ebeveynlerin öz yeterlik algı düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca ocuk sayısının stres düzeyini nasıl etkilediğı araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ocuk sayısı ve stres puanları arasında anlamli bir fark bulunmamıştır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında bu bulguyu destekleyen çalışmaların bulunduğu görölmüştür (Gölaldı, 2010).

Çalışma kapsamında sosyoekonomik durum ile ebeveyn öz yeterlik algısı arasında anlamli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyoekonomik durumu iyi olan ebeveynlerin öz yeterlik algılarının orta ve kötü sosyoekonomik durumda olan ebeveynlere göre öz yeterlik algılarının yüksek olduğu görölmüştür. Luster ve Kein (1987) yaptıkları çalışmada sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerin yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ailelere göre çocuğun gelişimine daha az etkili oldukları inancına sahip olduğunu bulmuştur (Akt. Zembat ve ark. 2009). Literatür incelendiğinde benzer sonuçların olduğu çalışmaların bulunduğu görölmektedir (Raver, 2003; Aksoy ve Diken, 2009). Sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ebeveynlerin öz-yeterlik algısının yüksek olması bulgusu sonucunda sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocukların

ihtiyaçlarını karşılamaının daha kolay olması, çocuğa sunulacak imkânlarla daha rahat ulaşabilir olması etkili olmuş olabilir. Bu araştırmanın diğer bir bulgusu ise ebeveynin ekonomik durumunun ebeveynlik stresi üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığıdır. Türkan (2017) işitme engelli çocukların anneleri ile yürüttüğü çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır. İşitme engelli çocukların annelerinin ekonomik durumunun ebeveynlik stresi üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucunu elde etmiştir. Yine Derr ve ark.(2008) çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

Bu çalışmaya katılan ebeveynlerin 63'ü ilköğretim, 91'i lise ve 97'si ise üniversite ve üzeri eğitim durumuna sahiptir. Çalışma kapsamında yapılan analizler sonucunda eğitim durumu değişkeni ile ebeveynlik öz yeterlik algısı arasında bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu farkın da eğitim seviyesinin yükselmesiyle doğru orantılı olduğu görülmüştür. Kuzucu (2011) bu çalışmanın sonuçlarına benzer sonuçlar elde etmiştir. Yaptığı çalışmada babaların eğitim düzeyi ile ebeveyn sorumluluğu bir diğer deyişle yeterliliği konusunda benzer sonuçlara ulaşmıştır. Literatürde bu sonucu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Teti ve Gelfand, 1991; Özkul, 2015).

Yapılan çalışmada ebeveynlerin eğitim durumu değişkeninin ebeveynlik stresi üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı bulgusu elde edilmiştir. Literatürde yapılan ilgili çalışmalara bakıldığında bu bulguyu destekleyen benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar bulunmaktadır (Türkan, 2017; Majnemer ve ark., 2012). İlgili konuda araştırmalar incelendiğinde eğitim durumunun ebeveynlik stresi üzerinde etki yaratması beklenen bir durumdur. Fakat bu çalışmada ölçülen eğitim seviyesi akademik eğitim düzeyidir. Araştırmaya katılan ebeveynler akademik eğitim dışında da araştırmalar yapmış olabilir, eğitimlere katılmış olabilir ve kendini daha yetkin hissetmek adına çalışmalarda bulunmuş olabilir. Bu faktörlerden dolayı da bu araştırma sonucunda böyle bir bulguya ulaşılmış olabilir.

Araştırma sonucu incelendiğinde ebeveynlik yeterlik algısı ile ebeveynlik stresi arasında ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlik konusunda anne babalar kendilerini yeterli hissettikçe yaşadıkları stres azalmaktadır. Ayrıca bu ilişkinin çocuğu üstün yetenekli olan ebeveynlerde daha güçlü olduğu görülmüştür.

Akdoğan (2009) zihinsel engelliler öğretmenlerinin öz yeterlik ve stres düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında zihin engelliler öğretmenlerinin öz yeterlik algıları ile stres düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aypay (2010) 693 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmasında genel öz yeterlik ile stresle başa çıkma tarzı arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu anlamda elde edilen bulgunun literatürdeki çalışmalardan elde edilen bulgularla tutarlı olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya katılan anne ve babaların ebeveyn öz yeterlik algıları ve stres düzeyleri arasında çocuklarının üstün yetenekli olup olmaması bakımından anlamlı bir fark gözlenememiştir. Bu araştırmanın Batman'daki 251 çocuğun anne ve babası ile yapılmış olması, sonuçların genellenebilirliğinde bir sınırlılık yarattığı düşünülebilir. İleride yapılacak araştırmalarda örneklemin genişletilmesinin daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda eğitim durumu ile ebeveyn öz yeterlik algısı arasındaki ilişkide eğitim seviyesinin yükseltilmesinin ebeveyn öz yeterlik algısını olumlu yönde etkileyeceği tespit edilmiştir. Bu amaçla çocuk gelişimi, çocuğa sunulacak hizmetler vb. konularda anne baba eğitimlerinin düzenlenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada ebeveyn öz yeterlik algısı ile stres düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu amaçla ebeveyn öz yeterlik algısını arttıracak seminerler ve eğitimlerinin düzenlenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, E.F. (2009). Zihin engelliler öğretmenlerinin öz yeterlik algıları ile stres düzeyleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı. Eskişehir.
- Aksoy, A., ve Diken, H. İ. (2009). Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10 (1) 59-68.
- Altun, F. (2010). Üstün yetenekli öğrencilerin mükemmeliyetçilik özellikleri, okul motivasyonları, öğrenme stilleri ve akademik başarıları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Trabzon.
- Aypay, A. (2010). Genel öz-yeterlik ölçeğinin (GÖYÖ) Türkçe 'ye uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11(2), 113-131.
- Bektaş, Z. (2015). Özel eğitim öğrencilerinin ebeveynlerinde psikoterapi desteğinin ebeveyn stres düzeyi, yaşam kalitesi ve başa çıkma becerileri ile ilişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Bencik, S. (2006). Üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik ve benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E. , Karadeniz, Ş., & Demirel, F., (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Can, A. (2014). SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi. (3. Baskı.) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çağlar, D. (2003). Yaratıcı çocuklar ve yaratıcılığın geliştirilmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 1(9), 16-24.
- Çalışkan, M. (2017). Üstün yetenekli çocuklara sahip ailelerin aile işlevselliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep
- Çamdeviren, Ş. (2014). Bilim Sanat Merkezine (BİLSEM) devam eden çocukların anne babalarının karşılaştıkları güçlükler (Sakarya İli Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya
- Çattık, M. (2015). Gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin sosyal destek ve öz yeterlik düzeyleri ile yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- Çulha, E.(2015). Hemşirelerde İş-Aile Çatışmasının Evlilik Doyumu, Psikolojik Semptomlar ve Ebeveynlik Yeterlik Algısı ile Olan İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Muğla
- Derr, M. J., Lim, L. H. Y., Choo, I. C., Buyniski, S. ve Wiley, S. (2008). Pediatric hearing impairment caregiver experience: Impact of duration of hearing loss on parental stress. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 72, 1693- 1703.
- Gülaldı, D. (2010). Erken çocuklukta serebral palsi'li ve otistik çocuk annelerinin ebeveyn stres düzeylerinin yaşam doyumları ile ilişkisinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş Çalıcıoğlu, S. (2018). Kanser tanısı ile izlenen çocukların ebeveynlerinin stres düzeyleri ve sosyal destek algılarının belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi: Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul
- Harrison, B.M. (1998). Stress and parenting: Test of an attentional model. Northern Illinois University, Illinois.

- İlhan, T. (2017). Özel Gereksinimli 3-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin stres düzeyleri ile rolleri arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(3), 383-400. doi: 10.21565/ozelegitimdergisi.286786
- Karakuş, F. (2010). Üstün yetenekli çocukların anne babalarının karşılaştıkları güçlükler, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Haziran 2010, ss. 127-144.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-91.
- Kwok, S., & Wong, D. (2000). Mental health of parents with young children in Hong Kong: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Child and Family Social Work*, 5, 57-65.
- Levent, F. (2011). Üstün Yeteneklilerin Eğitimine Yönelik Görüş ve Politikaların İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Maclnnes, L. K. (2009). Parenting self-efficacy and stress in mothers and father of children with down syndrome. Master of Art. Canada: Simon Fraser University.
- Majnamer A, Shevell M, Law M, Poulin C, ve Rosenbaum P. (2012). Indicators of distress in families of children with cerebral palsy. *Disability and Rehabilitation*, 34(14): 1202-1207.
- Matusicky, C. & Russel, C.C.(2009). Best practices for parents: What is happening in Canada, *Paediatr Child Health*. Dec; 14(10): 664-665.
- Özbay, Y. (2013). Üstün Yetenekli Çocuklar ve Aileleri. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. 23 Temmuz 2019 tarihinde <http://www.aep.gov.tr/wp-content/uploads/2012/10/UstunYetenekliCocuklar.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Özkul, F.B. (2015). 48-60 aylık çocukların babalarının ebeveyn öz yeterlik algılarının incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi: Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Özmen, A., Kaymak Özmen S.(2012). Anne Baba Stres Ölçeğinin Geliştirilmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 196
- Park M.S., Chung C.Y., Lee K.M., Sung K.H., Choi I.H., ve Kim T.W. (2012). Parenting stress in parents of children with cerebral palsy and its association with physical function, *Journal of Pediatric Orthopaedics B*, 21: 452-456.
- Raver, C. (2003). The Role of Employment in Predicting Depressive Symptoms and Parenting Among Low-Income Families, *Society for Research in Child Development*, 74(6) 1720-1736.
- Sarıtaş, E., Şahin, Ü. ve Çatalbaş, G. (2019). Velilerin gözüyle BİLSEM. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – *Journal of Qualitative Research in Education*, 7(1), 114-133. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.7c1s.5m
- Telef, B. B. (2013). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin öz-yeterliklerinin ve psikolojik belirtilerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 33-49.
- Teti, D. M. ve Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the First years: The mediational role of maternal self-efficacy. *Child Development*, 62, 918-929.
- Tezel Şahin, F.ve Kalburan, F.N.C. (2009) Aile eğitim programları ve etkililiği: Dünyada neler uygulanıyor, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (1), 25. Sayı.
- Türkan, M. M. (2017). İşitme engelli çocukların annelerinin stres düzeyini ve evlilik doyumlarını yordayan değişkenlerin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi: Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Waggoner, K., ve Wilgosh, L. (1990). Concerns of families of children with learning disabilities, *Journal of Learning Disabilities*, 23, 97-113

Zembat, R., Balat-Uyanık, G., Çinko, M., Önkol, L., ve Acar, M. (2009). Anasınıfındaki çocukların ailelerinin öz yeterlilik düzeylerinin incelenmesi. International Conferences on Educational Sciences, Kıbrıs, (ICES'08)23-25 June 2008, Edt. B. Özer, H. Yaratın, H. Caner, vol.3, 2074-2084, 2009.